

Görüşler / *Opinion Papers*

Fransa Milli Kütüphanesi ve Türkçe Bölümü

The National Library of France and the Turkish Section

Sara Yontan Musnik*

Öz

1994'ten bu yana "Bibliothèque nationale de France (BnF)" olarak bilinen Fransa Milli Kütüphanesi, 15. yüzyılın sonlarından beri kraliyet hazinesi olan kitaplığın « milli » niteliğini kabullenmiş, Derleme Yasası'nun çıkarılmasından sonra da Fransa'nın yazılı kültürel mirasını gelecek nesillere aktarma görevini üstlenmiştir. Ana görevleri toplama, organize etme, koruma ve iletme olan BnF, aynı zamanda, ansiklopedik koleksiyonlar oluşturma ve dünyanın dört bir yanından gelen bilgi ürünlerini bir araya getirme hedefini de izler. Bu hedefe, Türkler ve Türkiye ile ilgili el yazmaları, basılı kitaplar ve gazetelerle birlikte ses, imge ve elektronik kaynaklar gibi materyaller de dahildir. BnF, Fransa'daki en zengin Türkiye koleksiyonuna ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca BnF, çeşitli yollarla hem kamuya hem de mesleki topluluklara hizmet etmeyi amaçlamaktadır. Zengin bir tarihe sahip olmakla beraber, hem kütüphanecileri hem de kullanıcıları bekleyen yeni gelişmeleri karşılamaya hazırlayan BnF'in bu kısa tanıtımının, hakkında daha fazla bilgi edinmek için teşvik edici olacağını umuyoruz.

Anahtar Sözcükler: Fransa Milli Kütüphanesi; BnF; Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe Bölümü

Abstract

Bibliothèque nationale de France (BnF) as it is known since 1994, has existed as a « national » library since the late fifteenth century. Soon after, with the establishment of the Legal deposit law, it has assumed the rôle of a cultural heritage institution. Along with its main missions which are to collect, to organise, to save and to communicate, it

* İstanbul doğumlu, 1992 yılından beri BnF'te kütüphane küratorü ve Türkçe bölümü sorumlusu / *Türk Kütüphaneciliği* Dergisi Yayın Kurulu Üyesi. e-posta: sara.yontan@bnf.fr

nourishes the ambition to build encyclopedic collections, gathering the products of knowledge from all over the world. This includes Turkish and Turkey related material, such as manuscripts, printed books and journals but also other formats, such as sound, image or electronic resources, to name some. It hosts the richest Turkish collection in France. BnF aims to serve both the public and the professional community by various means. Conscious of its rich history, it nevertheless, welcomes new developments that await both librarians and users. We hope that this very brief overview will provide an interest to find out more about the past and the present of the institution.

Keywords: National Library of France; BnF; National Library of France and the Turkish Section

Giriş

Bibliothèque Nationale de France (BnF)¹, on beşinci yüzyılın sonunda, daha önceleri hükümdarın malı sayılan Kraliyet kitaplığının, Fransa'nın kalıcı hazinesi olma niteliğini kabul etmekle başlayarak, «Milli Kütüphane» sıfatını kazanmıştır. Kısa bir süre sonra matbu kitapların artmasıyla, Kral I. François girişimiyle 1537 yılında Derleme Kanunu kabul edilmiş, o günden beri diğer materyallere uzanan bir uygulamayla, Fransa'da yayımlanan veya dağıtılan tüm belgeleri barındıran zengin bir kültür kurumu olagelmıştır². Günümüzde bu kanunun uzantıları sayesinde İnternet adresi «.fr» ile sonuçlanan web sitelerini dahi derlemekle yükümlüdür.

Temel misyonu toplamak, korumak, düzenlemek ve iletmek olan Fransa Milli Kütüphanesi, içerik açısından «ansiklopedik» olma hedefiyle, Fransa'da üretilen edebiyatın ötesinde diğer bilgi ve kültür merkezlerinden olduğu kadar Yakın ve Uzak Doğu'dan da eser satın alma politikasını gütmüştür. Bu çerçevede Türkiye'den ilkonceleri elyazmaları (en eskisi 13. yüzyılda kaleme alınmış) daha sonraları ise Müteferrika'lar başta olmakla, basılı kitaplar getirtmiş, böylece kayda değer bir Türkçe koleksiyon geliştirmiştir. Yirminci yüzyılın son çeyreğinde bu koleksiyonun zengileşmesi ve değerlendirilmesini gerçekleştirmek üzere bir Türkçe bölümü açıp, başına uzman personel atamıştır.

1 «Be-en-ef» olarak telafuz edilir. Fransa Milli Kütüphanesi, 1994'ten önce sadece Bibliothèque Nationale (Milli Kütüphane) iken, geçmişte adı Bibliothèque du Roi (Kral Kütüphanesi) ve Bibliothèque Impériale (İmparatorluk Kütüphanesi) de olmuştur.

2 Derleme Kanunu 1648 yılında harita ve planlara, 1793'te müzik notasına, 1925'te fotoğraf ve fonograflara, 1941 afişlere, 1975'te video ve multimedya, 1992 bilgisayar programları ve veritabanlarına, 2006'da da İnternet'e uygulandı.

Sayılarla Fransa Milli Kütüphanesi

BnF, Paris'te dört, Paris dışında da bir olmak üzere toplam beş değişik mekanında görevlendirdiği 2600'e yakın personeli ile hem binaları dahilinde hem de uzaktan hizmet verir. Matbu kitap sayısı 14 milyonun üstünde olup, 360 bin süreli yayın koleksiyonuna sahiptir. Elyazmaları 250.000 cildi bulur; harita, sikke, fotoğraf, müzik notası, afiş, kostüm, sesli kayıt, vb. kitap dışı özel koleksiyonlarının sayısı da toplam 10 milyonu geçer. Elektronik kaynaklar ise, 1990'lardan beri yoğun miktarlarda *Gallica*³'ya aktarılan taranmış BnF belgelerinin⁴ yanı sıra (bir buçuk milyon kadar künyeye eşit), onbinlerce elektronik dergi, ikiyüz ellinin üstünde veri tabanı, hızla sayısı artan e-kitaplar ve tasnif edilmiş web sitelerini içerir. Bunlardan *Gallica*, tüm dünya okuyucularının İnternet aracılığıyla hiç bir abonelik veya ödeme gerektirmeyen bir şekilde faydalanmasını sağlar.

Binalarında hizmet verdiği okuyucu sayısı günde ortalama 3.500 kişidir. Yüzde doksanı Fransız Kültür Bakanlığı vasıtasıyla devlet katkısı olan bütçesi, 255 Milyon Euro'yu aşar; bu bütçenin hemen yarısı personel ödemelerini karşılar.

BnF'in kataloglarına ww.bnf.fr adresinden ulaşılabilir. Derleme Kanunu yoluyla giren tüm belgeler (örnek olarak sadece basılmış kitap sayısı yılda 60.000'i bulur) en geç üç ay içinde tasnif edilip okuyucuya sunulmaktadır. Konu başlıklarına göre her ay dökümü yapılan bu belgeler, ayrıca Fransız Milli Bibliyografyası sayfasından⁵ da izlenebilirler. Ortalama 50.000 kadar olan «yabancı» (Fransa dışında yayımlanan) kitapların tasnifi bu üç aylık taahhüt dönemine nazaran daha uzun sürebilir.

Bibliyografik kataloglama dışında, BnF'in yazar, kurum, konu başlığı, klasik eserler, yer adları, vb. olmak üzere özgün otorite (authority) künyeleri de vardır. Türkçe bölümü bütün bu çalışmalara kendi alanı dahilinde ve uluslararası standartlara uygun olarak katkıda bulunur⁶.

3 BnF'in dijital kütüphanesi. Bk. <http://gallica.bnf.fr/>

4 Yayının telif haklarını korumak üzere, matbu kitap ve dergiler, 1930'dan önce basılmış olmalıdır. Taranma hem PDF hem de OCR yöntemiyle yapılır.

5 <http://bibliographienationale.bnf.fr/>

6 Bk. www.bnf.fr > Catalogue Général. Bu tür künyelere örnek olarak görülebilecek bazıları şunlardır: Yazar (auteur) : Durri efendi ; Klasik eser (titre) : Oğuzname ; Kurum (auteur) : Atatürk kitaplığı ; Konu (sujet) : İttihat ve Terakki Cemiyeti ; Yer adı (nom géographique) : İznik.

Seçilmiş Hizmetleriyle Fransa Milli Kütüphanesi

Başlıca misyonu **toplamak** (Derleme Kanunu, satın alma, vb. yollarla), **düzenlemek** (kataloglar), **korumak** (tamir, kopya) ve **iletme** (okuyucuya şahsen sunmak veya dijital ortamda erişilmesini sağlamak) olan BnF, ayrıca web sitesi aracılığıyla da çeşitli hizmetler verir: Bunlardan biri «Sindbad» adıyla bilinen «kütüphaneciye soru»⁷ gönderme olanağıdır. Herhangi bir kişi tarafından gönderilen referans veya içerikle ilgili sorular uzman personele yöneltilip, cevaplar en geç iki gün içinde verilir. Soru ve cevaplardan herkesin yararlanabilmesi için bu yazışmalar, İnternet üzerinden web sitesinde ulaşılabilir bir şekilde arşivlenir. Diğer bir hizmet, BnF'in düzenlediği binlerce kültürel etkinliğin (sergiler, konferanslar, film gösterileri, vb.) konularıyla ilgili bibliyografyaların hazırlanıp yine İnternet aracılığıyla sitesinde sunmasıdır.

Profesyonellere yönelik hizmetler ise, Fransız belgelerinin tam künyelerinin indirilebilmesi veya yurt içi, yurt dışındaki kütüphanecilerin değişik konularda bir gün ile üç ay arasında değişen sürelerde eğitim almasını sağlaması kadar çeşitlidir. Sitesinde birçok referans metinler (standartlar gibi) barındıran BnF, kütüphanecilikle ilgili uluslararası bütün çalışmalara (VIAF, FRBR, RDA gibi) katılır ve haklarında güncel raporlar verir. BnF aynı zamanda Fransız Toplu Kataloğu'nun (www.bnf.ccr.fr) koordinasyonunu gerçekleştirmekle ülkedeki diğer kütüphanelere karşı kurumsal sorumluluğuna da olumlu cevap vermiş olur. Bu yönde gerçekleştirdiği mesleki bir katkı da, teknik kapasiteleri kısıtlı olan kütüphanelerin sayısallaşmış koleksiyonlarını kendi SPAR isimli «ebedi vadeli» sisteminde muhafaza etmesidir.

Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe Bölümü

Yukarıda belirtildiği gibi, Türkçe bölümü resmi bir çerçeve dahilinde oluşmadan önce kütüphanede bu bölümün yaratılmasını gerektiren önemli bir koleksiyon oluşmuştu. Bugün iki binin üstünde elyazması, 1728-1928 döneminde basılmış iki yüzü geçkin süreli yayın ve sekiz yüze yakın kitapla, Türkiye'nin yeni alfabeye geçişinden bu yana yayınladığı 30.000'i aşkın kitap ve birkaç yüz dergiyi barındırır. Türkiye'den kitap alımı senede ortalama 600 monografiyi bulur⁸. Düzenli abonelikler ise 50 küsürdür.

7 Bu hizmet ilk olarak Kuzey Amerika'da «Ask a Librarian» sloganıyla başlamıştı.

8 Çeviriler, ders veya yemek kitapları, çizgi romanlar vs. haricinde Türkiye'de yılda çıkan yeni (ilk baskı) kitap sayısı hakkında güvenilir istatistikler bulmak zor. Sadece özgün akademik ve edebi eserler hesaba alınırsa yılda 600 kitabın, Türkiye'deki bugünkü hareketli ve zengin yayın hayatına rağmen, yabancı bir kütüphane için yüksek bir oran olduğu düşünülebilir.

Türkiye yayınlarının hemen hepsi bibliyografya ve yayıncı listelerinden seçilip satın alınır; koleksiyonun ortalama yüzde 10'u bağış ve mübadele yoluyla dahil edilir. Son bir kaç yıldır, mübadeleleri azaltmak, sadece uluslararası ticaretin zor olduğu ülkelere kısıtlamak zorunda kalındığı için⁹, Türkiye'den kurumlarla değişim oranı düşmüştür. Bağışlar ise genellikle özel veya tüzel kişi yazarların sunduğu kendi eserleridir. Ender olarak Fransa'da çalışan Türkologlar da özel kütüphanelerini BnF'e toplu halde hediye ederler. Bunlardan en önemlileri ünlü halk bilimcisi Pertev Naili Boratav olmuştur. Daha yakın bir geçmişte antropolog Altan Gökalp de kitaplığının bir kısmını Türkçe bölümüne bağışlamıştı. Bağış elyazmalarının arasında Prens Sabahattin'in yazışmaları, Dr. Rıza Nur'un notları ve çağdaş şair İlhan Şevket Aykut'un kendi eliyle doldurduğu dokuz defter gibi nadir eserler bulunur.

BnF'in Türkçe bölümü özellikle Türk edebiyatı (her tür) ve dilleri alanlarında çıkan çalışmaları yakından izleme iddiasındadır. Bunun yanı sıra kitabiyat ve sanat dallarını da kapsamlı olarak örter. En önemlisi, çeşitli Türkiyat çalışmaları için gerekli tüm başvuru kitaplarını eksiksiz alma amacındadır. Diğer konuları (ör., Sosyal Bilimler) ancak yukarıda saydığımız ihtisas sahalarını kavramaya ve incelemeye yardım edecek şekilde geliştirir. Yeterli olarak kapsamadığı diğer sahaları (ör., Siyasi ve İktisadi Bilimler) Paris'teki Doğu Dil ve Uygarlıkları Enstitüsü Kütüphanesi¹⁰ ile imzaladığı bir işbirliği anlaşması dahilinde «paylaşır».

BnF'te Türkoloji sadece Türkiye'den alınan yayınlarla ifade edilmez, diğer ülkelerde bu dalda çıkan çalışmaları da içerir. Daha önce belirtildiği üzere, en başta derlenen Fransız yayınları gelir. Bunların arasında Türkiye'ye değinen birçok eser vardır. Ayrıca, Kuzey Amerika ve Avrupa'dan Türkiyatla ilgili yayınlanmış hemen hemen tüm araştırma ürünleri de alınır. Koleksiyona sayıca değilse de nitelik açısından özel katkıda bulunan bir zenginlik kaynağı daha vardır: BnF'in çeşitli dil bölümleri¹¹ Türkiye veya Türkçe hakkında Doğu Avrupa, Asya ve Kuzey Afrika ülkelerinde

9 Nedenini kabaca açıklamak gerekirse, eskiden Derleme Kanunuyla kütüphaneye bir kitaptan dört nüsha gelirdi, onların ikisi yurt içi ve yurt dışı mübadeleyle ayrılırdı. Bu sayı ikiye inince, mübadele için BnF'ten istenen kitapların satın alınması gerekti. Bütçede bu yönde artış olmadığı için «gider» kitapların sayısında düşme oldu.

10 BULAC (Bibliothèque Universitaire de Langues et Civilisations: www.bulac.fr).

11 Akademik ve yayın hayatının çok üretken olduğu İngilizce, İspanyolca, Almanca, Portekizce ve İtalyanca, konuşulan ülkelerin yanı sıra, «dil bölümleri» uzmanları aşağıdaki ülkelerden kitap alır: Arap ülkeleri, Baltık ülkeleri, Bulgaristan, Bosna Hersek-Hırvatistan-Sırbistan-Makedonya, Çin-Taiwan, Çek Cumhuriyeti-Slovakya, Ermenistan, Hindistan, Hollanda, İran, İsrail, İskandinav ülkeleri, Japonya, Kore, Macaristan, Polonya, Romanya, Rusya Federasyonu, Türkiye, Vietnam ve Yunanistan.

kitaplaşmış ciddi çalışmaları da özgün dillerinde bütçesinin elverdiği ölçüde genel koleksiyona dahil eder. Bunun ötesinde, kitap dışı materyellerin bulunduğu bölümler de koleksiyonlarını Türkiye'den veya Türkiye ile ilgili belgelerle (müzik, film, fotoğraf, sikke...) geliştirir.

Sonuç

Yüzyıllardır Fransız milli kültür hazinesini geliştirip ilerideki nesillere aktarmayı ödev bilen bu çapta büyük bir kütüphaneyi iki-üç sayfayla özetlemek büyük haksızlık olacaktır. BnF, tarihçesi zengin olduğu gibi, hızla değişen mesleğimize ayak uyduran; eski, yeni, tüm kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılamak için çaba gösteren; geçmişini koruduğu kadar, geleceğe dönük gelişmelere girişmekten çekinmeyen dinamik bir kurum. Ümidimiz, bu birkaç satırla hakkında genel bir fikir edinilmesini sağlamak, böylece daha kapsamlı bir sunum için bir vaadde bulunmuş olmaktır.